

Speciale i lingvistik udfærdiget af:

Jesper Asp Sørensen
Institut for lingvistik
Aarhus Universitet
Årskortnummer: 19951035

Vejleder: Professor William B. McGregor

INDHOLDSFORTEGNELSE

ABSTRACT (in English).....	iii
Forord.....	iv
1.0 Indledning	1
1.1 Specialets formål og opbygning.....	2
2.0 Teoretisk baggrund	4
2.1 Arven fra den europæiske filosofi.....	4
2.1.1 Descartes og dualismen.....	6
2.1.1.1 Kritik af cartesianismen.....	8
2.1.2 Merleau-Ponty – kroppens filosof.....	9
2.1.2.1 Merleau-Pontys fænomenologi – egenkroppen.....	10
2.1.2.2 Kropsskemaet.....	12
2.2 Det kognitive paradigme – kognitivism.....	14
2.2.1 Den kognitive semantiks nøglebegreber.....	16
2.2.1.1 Prototype og familielighed.....	16
2.2.1.2 Billedskemaer, figure/ground og trajector/landmark.....	17
2.2.1.3 Metafortæring.....	19
2.2.1.3.1 Begrebsmetafor.....	20
2.2.1.4 Blending.....	21
2.2.1.5 Embodiment.....	24
2.2.1.5.1 Terminologiforvirring – eller et polyfont begreb.....	26
2.3 Opsummering og sammenkobling med cases.....	27
3.0 CASE STUDIES	29
3.1 Forord til case studies.....	29
3.1.1 Forord til Case 1.....	29
3.1.2 Forord til Case 2.....	30
3.2 Grammatiske ord versus leksikale ord.....	31
3.3 Monosemi, homonymi, polysemi og vaghed.....	32
3.3.1 Definition af polysemi, vaghed mm.....	33
4.0 CASE 1 – AT FORSTÅ ER AT SE	36
4.1 Indledning.....	36
4.2 Perception.....	37
4.3 Sanserne.....	37
4.4 Metaforen MIND AS BODY.....	39
4.5 Synssansen.....	42
4.6 Begrebsmetaforen AT FORSTÅ ER AT SE (KNOWING IS SEEING).....	44
4.6.1 Koblingen mellem domænerne.....	46
4.6.2 Subdomæner.....	47
4.7 Metaforens universalitet.....	52
4.8 Sammenfatning og diskussion.....	53
5.0 CASE 2: Præpositionen <i>i</i>	55
5.1 Problemet med <i>i</i>	55
5.2 Præpositionernes polysemi – tilfældet <i>i</i>	57
5.3 En objektivistisk forståelse af <i>i</i>	58
5.3.1 Kritik af den objektivistiske tankegang.....	61
5.4 En kognitiv semantisk forståelse af præpositionen <i>i</i>	63
5.4.1 <i>I</i> 's proto-scene.....	63
5.4.2 Radiale kategorier.....	66
5.4.3 Fokus på den dynamiske relation mellem TR og LM.....	67
5.4.4 Principled polysemi.....	70
5.5 Diskussion og videre perspektiver.....	73
6.0 Konklusion	75
6.1 Videre perspektiver.....	78
BIBLIOGRAFI	

ABSTRACT

ENGLISH TITLE: “THE BODY IN LANGUAGE, LANGUAGE IN THE BODY”

The underlying goal of most linguistic endeavour is ultimately to understand how linguistic meaning comes about. Within the framework of cognitive semantics language is just one mode of expression on par with other sign systems. As a product of human cognition, language stands out by offering a birds-eye view to how the mind operates. This thesis deals with linguistic meaning from the perspective of embodiment theory. In two case studies it examines how the body is relevant to language and how language makes reference to our bodily based experiences.

The first half of the thesis sums up the theoretical tenets of cognitive semantics and draws attention to the philosophical implications that lie below the surface. It is argued that European phenomenology as presented by Maurice Merleau-Ponty provides a theoretical and philosophical anchor for the cognitive paradigm by rejecting the prevailing Cartesian duality and bringing the body and perceptions to the foreground.

In the second half, two case studies show how cognitive semantics account for polysemy in two different word classes, and argue that the senses of polysemous words are not only related but indeed also motivated. **In the first case study** the polysemy of the Danish perception verb *at se* in connection with the conceptual metaphor KNOWING IS SEEING is approached via the notions of embodiment theory. This case shows how we conceptualize intellectual activities by means of terminology from the domain of vision and how experienced logical implications from vision are applied in linguistic expressions concerning intellectual matters.

The second case study examines the Danish locative preposition *i* 'in'. It is shown that cognitive semantics accounts for the polysemy of prepositions by regarding the meaning of the preposition as a radial structure derived from an image schematic proto scene. Furthermore it is argued that the notion of spatiality and our spatial understanding of the world around us are founded in our experiences of being bodily beings in a spatio-physical environment. This is the foundation of the argument that the semantics of the preposition *i* is an instance of embodiment.

Finally the thesis sums up its findings and suggests further perspectives for applying the cognitive semantic (embodied) understanding of language.

Forord

The human person has a human brain in a human body in a human environment which it must find meaningful if it is to survive. In consequence, the human person finds certain patterned experience inherently meaningful. The human person also has certain capacities for attributing meaning, such as the metaphoric, the metonymic, and the narrative. Far from trivial or peripheral, these capacities appear to be indispensable to the organism; they necessarily evolve ontogenetically according to necessary biology and necessary experience. Our job, as theorists of meaning, is to discover how they evolve and how they work.

(Turner, 1994)¹

Nærværende speciale bygger på min interesse for den kognitive lingvistik. En interesse som oprindeligt blev vakt på Institut for Lingvistik og siden hen plejet og støttet på Center for Semiotik i Århus, hvor man har formået at påvirke udviklingen inden for feltet. Her har jeg været vidne til et forskningsområde i hastig vækst og hvad deraf følger af inspirerende nytænkning, plet- og vildskud. Samtidig har det givet mulighed for at sidde på første parket, mens en bred skare af kognitionsforskningens faddere og fødselshjælpere fremlagde deres synspunkter og præsenterede udkast til nye idéer.

Mit teoretiske fundament afviger som sådan heller ikke fra den kognitive lingvistikens kanon: Rosch (kategorisering), Lakoff and Johnson (metaforer, embodiment), Talmy (grammatik og kraftdynamik), Langacker (kognitiv grammatik), Sweetser (etymologi og modalitet), Fauconnier (mentale rum) og Turner (blending). Derudover har jeg skelet til de filosofiske positioner, som uvilkårligt er forbundet med kognitivismen, hvad enten man er protagonist eller antagonist, heriblandt f.eks. Merleau-Ponty (fænomenologi) og Descartes (dualisme). Jeg anser imidlertid ikke den kognitive semantiks præmisser og modeller for at være aldeles problemfri og godtager derfor ikke ukritisk 'hele pakken'.

Tak til alle store tænkere, både nulevende og afdøde for inspiration, til min kæreste for udholdenhed og til professor William B. McGregor for kyndig vejledning og overblik. Fejlagtige udlægninger af teorier og tankegods står naturligvis for min egen regning.

Århus, maj 2006

---

¹ Citat hentet fra <http://markturner.org/design.html> [besøgt 01/05/2006]

1.0 Indledning

Fra fagets fødsel har lingvistikken forsøgt at etablere sig som en autonom akademisk disciplin. Med fokus på sprogbeskrivelse og komparative studier dannedes en ramme inden for hvilken videnskaben kunne bedrives og systematiseres. Netop systematikken og inspirationen fra de eksakte videnskaber kendetegnede lingvistikens forståelse af sig selv: som et lukket system med egen (iboende) logik.

En sådan betragtning lader sig imidlertid kun gøre, så længe der er tale om sprogets form: fonetikken, grammatiske systemer, ordenes skriftlige manifestationer osv. Vendes blikket mod indholdssiden; betydningen (semantikken og pragmatikken) – både på ord og sætningsniveau, kommer de ovennævnte tilgange til kort. Sproget viser sig uløseligt bundet til en kontekst, idet det aldrig ytres i et vakuum, men altid i en kommunikationssammenhæng, som samtidig er en del af nøglen til at kunne dechifrere den lingvistiske kode. Sproget er indlejret, både i forhold til taler og modtager, samtid, fortid, fremtid, kultur osv. i en kompleks matrix, som udgør det konglomerat af betydningsbestanddele, hvorfra sproget rekrutterer sin betydning. Samtidig er sproget et produkt af menneskets kognitive apparat, hvilket (som det hævdes i nærværende speciale) i sidste ende betyder en stærk forankring i den menneskelige fysiologi.

I slutningen af det 20ende århundrede er der tiltagende utilfredshed med de eksisterende formelle semantiske teorier. Den kognitive semantik, den seneste store trend, som har domineret århundredet, tilbyder en ny tværfaglig tilgang ved at fokusere på betydning som et kognitivt fænomen. Et grundlæggende omdrejningspunkt i den kognitive tilgang til sproget er netop, at sproget ikke betragtes som et isoleret system. Sproget ses som en del af et større kognitivt apparat, der rekrutterer indholdssiden (betydningen/semantikken) i samspil med bl.a. vores perceptuelle modi: det visuelle system, det auditive system, det taktile system etc. samt andre erfaringer, analogier og hukommelsen. I denne erkendelse indbyder kognitiverne til et tværfagligt samarbejde, hvor de lingvistiske elementer henter inspiration i beslægtede videnskabelige felter, for på den måde i fællesskab at bidrage med brikker til det samlede billede.

Dette speciale er skrevet ud fra en kognitiv tilgang til sproget.

1.1 Specialets formål og opbygning

Et notorisk tilbagevendende problem, som står centralt for al lingvistisk forskning, er spørgsmålet om, hvordan sproglig betydning bliver til for mennesket. Hvad vil det sige, at noget betyder noget? Dette speciale vil med udgangspunkt i den kognitive semantiks idé om *embodiment* forsøge at bidrage til denne forståelse.

Specialets hovedvægt er placeret omkring to case studies, som på hver deres måde forklarer og eksemplificerer, hvordan kroppen og sproget er forbundet. Det er ligeledes i lyset af dette reciprokke forhold, at specialets titel: *kroppen i sproget, sproget i kroppen* skal forstås.

CASE STUDY 1 beskæftiger sig med perceptionsverbet *se* i relation til begrebsmetaforen AT FORSTÅ ER AT SE og forklarer med udgangspunkt i den kognitive metafor-teori, hvordan vores erfaringer med synssansen via en semantisk udvidelse bidrager med forklaringskraft og terminologi til at omtale og forstå mentale processer. Denne kobling kommer til udtryk i en række sproglige udtryk, som alle kan tilbageføres til denne metaforiske forståelse.

CASE STUDY 2 ser på det forhold, at præpositionen *i* tilsyneladende bruges i flere betydninger. Polysemi har altid udgjort et betydeligt problem inden for semantikken, men den kognitive tilgang tilbyder en forståelse, som motiverer relationerne mellem betydningerne og dermed anfægter den arbitraritet, som traditionelt set har været forbundet med præpositionernes semantik.

For begge cases gælder det, at sproget ses som et produkt af den menneskelige kognition. I denne forståelse er polysemi et metaforisk og kreativt forehavende, som er udtryk for en grundlæggende egenskab, som en stor del af den menneskelige forståelse bygger på.

Efterfølgende diskuteres resultater, fordele og ulemper ved den kognitive semantiske tilgang, ligesom der foreslås videre perspektiver og antydes, hvordan de redskaber og begreber, som den kognitive semantik anvender, med fordel kunne anvendes i andre sammenhænge end de rent akademiske.

Som baggrund for den kognitive optik, der anvendes i de to case studies, ligger samtidig en filosofisk dimension, idet sproget løfter en flig af sløret for, hvordan vi som mennesker forstår den

omgivende verden. Her hævdes det, at vores viden om verden ikke umiddelbart kan tages for objektiv sandhed. Virkeligheden er kun tilgængelig for os gennem vore kategorier – og vores viden og verdensbilleder er ikke et eksakt spejlbillede af virkeligheden *derude* men et produkt af vore måder at kategorisere verden på. Disse forhold belyses i opgavens første del, hvor den kognitive tilgangs dogmer skitseres, herunder ikke mindst begrebet *embodiment* og de filosofiske implikationer, der klinger med dette begreb.

En del af den kritik, der har været ført mod den kognitive tilgang til sproget, skal forstås i lyset af en grundlæggende objektivistisk tankegang, som er indlejret i den akademiske tænkning og derfor skal identificeres, før den kan anfægtes. Det objektivistiske sprogsyn udmønter sig i en uvilje mod at acceptere metaforer og metaforiske konstruktioner som reelle kognitive fænomener. Som konsekvens heraf bliver metaforenes væsen sjældent eller slet ikke sat i et større perspektiv end det rent sproglige. **I specialets indledende teoretiske del** vendes blikket mod nogle af de filosofiske positioner, som relaterer sig til denne problemstilling: René Descartes' dualisme, som stadfæster det dualistiske forhold mellem sjæl og legeme (og dermed sproget og kroppen) og som opposition hertil fænomenologen Maurice Merleau-Ponty, som hævder, at sproget tværtimod er ubehjælpeligt knyttet til kødet og vores perceptuelle oplevelser af verden.

Specialets målsætninger kan opsummeres i følgende hovedpunkter:

- At vise hvordan sproget er forankret i kroppen
- At vise at metaforen er grundlæggende for den menneskelige kognition
- At vise hvordan den kognitive semantik forklarer polysemi som et motiveret fænomen
- At vise at metaforer ikke kun hører hjemme i klassen af leksikale ord men også i funktionsord
- At foreslå andre områder som kunne drage nytte af en kognitiv vinkel på sproget

Som det nævnes indledningsvis, har opgavens problemstillinger i sidste instans at gøre med *betydning* og hvordan denne etableres og dechifrerer. Det er naturligvis ikke i min magt at klarlægge dette helt grundlæggende spørgsmål. Nærværende speciale er udfærdiget i håbet om blot at kunne bidrage til en akkumulerende forståelse af, hvad sproget er for en størrelse ud fra nogle enkelte og begrænsede fokuspunkter.